

ГЕРМЕНЕВТИКА ЯК ОСНОВА ВИВЧЕННЯ РЕЛІГІЇ

У статті розглядається процес дослідження тексту за герменевтичним підходом, як один з найкращих шляхів для використання у дослідженнях та вивченні релігійної освіти залежить від інтерпретатора, який намагається за допомогою використаних образів, на основі аналізу пояснити смисл священного писання, що вивчається. Із розповсюдженням феноменологічно-герменевтичного підходу до пізнання наука зробила еволюційний виток розвитку від "розуміння, як засобу пізнання до розуміння, як засобу існування", це можна вважати ще одним доказом на підтвердження актуальності і важливості толерантності, від глобальних соціальних відносин до витоків суб'єктивних думок на рівні науки.

Ключові слова: герменевтика, філософський, методологічний підхід, наукове пізнання, феноменологія, психоаналіз, дослідження та вивчення.

Герменевтика своїм статусом філософського та методологічного підходу в науковому пізнанні завдячує феноменології. Герменевтика має більший зв'язок з текстом, на відміну від феноменологічного підходу, що робить акцент на суб'єкті пізнання. За дослідженнями вченого П. Рікьора, основою будь-якого дослідження є двозначність та неоднозначність текстів, що вивчаються, а це призводить до інтерпретації, згідно наявності багатой кількості змістів, смислів, це, зокрема, залежить від мови слів, вивченням яких займається наука семантика. Отже, процес дослідження тексту за герменевтичним підходом залежить від інтерпретатора, який намагається за допомогою використаних образів, на основі аналізу пояснити смисл священного писання, що вивчається. З приводу цього П. Рікьор висловлює таку думку: "спадщина не є закритий пакет, котрий, не відкриваючи, передають з рук в руки, але це скарб, звідки можна черпати пригоршнями і який поповнюється в самому цьому процесі. Усіляка традиція живе завдяки інтерпретації; саме цією ціною вона продовжується, тобто залишається живою традицією" [6, с. 38].

Усі люди різні, отже, щоб достукатися до серця окремого учня, треба вміти подивитися з різних сторін на, здавалося б, звичні, усталені речі, а отже, бути готовим зрозуміти найрізноманітніші погляди треба бути самому толерантним і зуміти навчати толерантності. Абсолютно унікальну думку висловив вчений і філософ Шлейхермахер, що вивчав феноменологію та герменевтику одним з перших, він був переконаний, що задача вивчаючого полягає в тому, щоб "зрозуміти автора краще, ніж він розумів себе", таким чином стає реальною ідея порівняння герменевтики із психоаналізом, яку висловлював зокрема П. Рікьор, проводячи паралель між суб'єктивним та об'єктивним. Із розповсюдженням феноменологічно-герменевтичного підходу до пізнання П. Рікьор зазначив, що наука зробила еволюційний виток розвитку від "розуміння, як засобу пізнання до розуміння, як засобу існування", це можна вважати ще одним доказом на підтвердження актуальності і важливості толерантності, від глобальних соціальних відносин до витоків суб'єктивних думок на рівні науки і на початку розвитку дитини, зокрема формування її думок і поглядів у шкільному вихованні та навчанні.

Окрім відносно стало існуючих релігій світу, постійно виникають еволюційно нові наукові теорії і школа повинна, умовно кажучи, бути "безмежно толерантною", тобто, зуміти не створити дисгармонію у розумінні дитиною світу, а навпаки пояснити існування балансу у світі, в якому все повинне доповнювати одне одним, а не протиставляється, створюючи войовничість. Отже, одним з методичних варіантів відповіді на це питання можна взяти науковий підхід до вивчення інформації з герменевтичної точки зору, з цього приводу П. Рікьор писав: "стати справжнім арбітром у суперечці інтерпретацій, кожна з яких претендує на істинність", – це задача герменевтики зокрема і задача школи внести баланс у розуміння цілісного світу [6, с. 22].

Спробу роз'яснити так зване протиріччя між "матеріальним" і "духовним" зробив В. Плікін (1995 р.), доктор технічних наук, автор більше ста наукових публікацій. Він доводив, що: "на початку розвитку людства на Землі, система мислення була одна: мислення, направлене на істинне світорозуміння... не було розділення на релігію, філософію та науку... Далі система розуміння істини розділяється на логічну систему мислення та містичну (духовну) систему мислення. Цим розділенням ознаменувався початок ери Втрати Знання (період з 2200 р. до н. е. до Різдва Христового). Далі розділення посилюється – логічне та духовне мислення увійшли у протиріччя. Наука стала повністю

базуватися на логічній системі, а релігія на духовній системі мислення, що призвело до антагонізму між наукою та релігією" [4, с. 14]. Можна сказати, що це войовниче протиставлення і взаємовиключення наукою релігії і релігією науки в глобальному розумінні і слугувало розвитку конфліктності всередині людського суспільства загалом і сприяло породженню толерантності в наслідку.

Тепер, щоб зрозуміти одне одного, "помирити" часом суперечливі складові нашого світу, зрозуміти, що наука і релігія є суть частини єдиного цілого, нам і потрібна толерантність – чисте і не замутилене око догмами чи особистими інтересами. Тому починати треба, по-перше, з себе і звичайно більше уваги приділяти дітям, тобто в суспільному значенні внести корективи в шкільну освіту, вдосконаливши її недостаючою частиною – неконфесійною релігійною освітою, навчаючись у найкращих, наприклад з досвіду Великої Британії [7]. Далі з приводу протистояння В. Плікін каже: "Найтрагічним явищем двох останніх тисячоліть стало розділення науки та релігії, яке розвилось до антагоністичної боротьби. Церква винайшла інквізицію проти вчених, тим самим, значно загальмувавши розвиток науки... Наука повністю відмовилася від релігії, розвиваючи атеїстичний світогляд, тим самим, заклавши потужний фундамент бездуховності людства, котра до теперішнього часу досягла жахливих розмірів. Висновки моєї роботи кажуть про необхідність об'єднання науки з релігією, по-перше, і закінчення антагонізму між релігіями, по-друге. Ця єдність необхідна для спасіння людства..." [4]. Ця думка перегукується з точкою зору і всесвітнім посланням Далай Лами, з точкою зору відомого вченого Федора Козирева і з багатьма іншими сучасними дослідниками. Свого часу Нініан Смарт виказував думку про генезу релігії і про еволюцію людства до появи єдиної ідеології людства мирного світу. Всі ці думки перегукуються і говорять про позитивні зміни в релігійній та науковій думці.

Виходячи з суперечливих відносин між релігією та наукою, герменевтика, в свою чергу, допомагає науці релігієзнавства та релігійній освіті зокрема, подивитися на релігію не через призму пристрастей протистояння релігії та науки чи релігій між собою, а беручи за точку відліку безпосередньо писання: "ми – слухачі, що сприймають свідчення, отже, ми можемо вірити лише слухаючи та інтерпретуючи текст" [5, с. 122]. Зокрема, одною з головних ідей герменевтичного підходу до викладання неконфесійної релігійної освіти у школі, є так зване "перечитування традицій". Зміст її полягає у творчому осмисленні та аналізі релігійних концепцій через особистий погляд учасників освітнього процесу вчителя та учнів на писання. Але найголовніше полягає в тому, що творче осмислення тексту, намагаючись зрозуміти усі закутки підсвідомості автора, інтерпретатор переосмислюючи минулий досвід мислителів може своєю творчою унікальною позицією щодо прочитаного змінити погляд на сучасне і навіть майбутнє. "Але вони також здатні змінити і минуле, змусивши нас переінтерпретувати досвід та образи нашої пам'яті в світлі нового досвіду" [1, с. 316]. Ця ідея творчої інтерпретивної трансформації досвіду може розглядатися як використання неконфесійної релігійної освіти у Великій Британії для допомоги у вирішенні питання з кризою в освіті та загалом у суспільстві, із занепадом духовності, моралі та зокрема у сприянні у вихованні толерантності у молодого покоління і подолання кризи, через переосмислення досвіду минулого і винесення з нього нових інтерпретацій з погляду на сучасність і адаптації постулатів під сучасні проблеми світу.

З приводу інтерпретативного конструктивістського підходу до вивчення релігії в школі дослідник релігійної освіти Великої Британії М. Грімміт виказує таку думку: "той факт, що кожен без виключення учень включений в процес індивідуальної інтерпретації, не принижує роль педагогічного досвіду, а підвищує його", – узагальнюючи вищесказане новий підхід до викладання релігії в школі не відмовляється від методики та організованого планування навчання, а навпаки наголошує на постійну переорієнтацію та еволюціонування учбового процесу з узгодженням нових досягнень наукового пізнання, змін суспільної свідомості та унікального розвитку нового творчого покоління. Перші методики революційно-нового мислення були відтворені на теренах Великої Британії [8, р. 223].

За М. Гріммітом специфікою конструктивістського підходу являється націленість педагога на орієнтацію учнів в особистій конструктивній діяльності і вчитель також повинен мати уявлення про концептуальну структуру свідомості своїх учнів. На практиці цей підхід проявляється спочатку у підготовчій бесіді між учителем та учнями, в ході котрої вони конструюють концептуальні схеми, тобто разом вчитель та учні знаходять взаємозв'язок між досвідом та індивідуальними думками та формують своєрідну базу, на основі якої будуватимуть роботу з конкретною темою на уроці. М. Грімміт пояснює таким чином: "учні готуються концептуально та лінгвістично до зустрічі з учбовим матеріалом" [8, р. 216]. Тим самим М. Грімміт ще раз доводить, що активна роль учня у переосмисленні релігійних вірувань, писань та практик допомагає більш ефективно розуміти релігійні концепції, окрім того що сприяє самовихованню, розвитку та вихованню толерантності в учнів.

Отже, основною ґрунтовною зміною в новій релігійній освіті стає те, що учень у педагогічному процесі виходить на перший план, тобто, релігійна освіта реалізує в своїй основі діалог між широким досвідом вчителя та вузьким досвідом учня, результатом взаємодії яких повинен стати розвиток учня в моральному, етичному та духовному планах. Педагогічний процес в результаті допомагає розкрити в учнів дар співпереживання, відчуття релігійного, виховати толерантне ставлення до іншого. У цьому процесі головним є особистісне релігійне переживання учня. Можна зробити висновок, що гуманітарна

релігійна освіта, на відміну від конфесійної та наукової, ставить в своїй основі високий когнітивний творчий потенціал суб'єктивного релігійного сприйняття учня (та вчителя) і в цьому відношенні підвищує статус учня як суб'єкту пізнання в освітньому процесі. В цьому відношенні гуманітарність релігійної освіти невідривно пов'язана з гуманістичною ідеєю, настільки остання має на думці повагу до гідності окремо взятої людини. Звичайно в цьому процесі особлива роль відводиться вчителю. Наприклад, М. Грімміт порівнює роботу вчителя, наприклад, з літературним критиком, який, щоб висвітлювати і пояснювати поезію сам повинен бути хоча б трішки поетом. Тобто, викладаючи релігійний предмет, вчитель повинен робити це, як люди, причасні до віри, навіть в тому випадку, коли критикує її, тобто, бути толерантним самому, показуючи приклад учням.

Сучасні національні суспільства переживають процеси глобалізації в усіх сферах свого життя: економічних, політичних, культурних, соціальних. В свою чергу, глобальна технологічна еволюція та засоби масової інформації та комунікації стирають кордони між державами, суспільствами, континентами, котрі, ще п'ятдесят років тому дуже зберігали свою ідентичність та самостійність від великих впливів зовні, зокрема глобальних. Вперше за історію існування націй, національне питання глобалізувалося в етнонаціональне та стало одним з найактуальніших в житті багатьох народів. В наслідку цього з'являється поняття мультикультуралізму, яке охоплює усі питання щодо взаємовідносин між національною більшістю з однієї сторони та національними меншинами з іншої. Мультикультуралізм як ідеологія та політика соціальної стабільності, міжетнічної згоди має велике значення для країн поліетнічних, бо саме в таких країнах робиться акцент на створення ліберально-демократичних відносин між етносами в країні, а з іншого боку ці відносини псується націоналістичними конфліктами та використовуються для завоювання політичної влади [2].

Велика Британія як одна з високо розвинутих західноєвропейських країн зазнала значного впливу міграційних процесів та спричинених ними соціально-культурних зрушень, унаслідок чого набула особливої актуальності і гостроти проблема взаємної адаптації та порозуміння представників багатьох культур, рас, націй, етносів, що мешкають на її території. Необхідність налагодження міжкультурної комунікації в поліетнічному британському суспільстві спонукала педагогів шукати власні відповіді на виклики позначених інтеграційними і глобалізаційними процесами.

В ході дослідження було з'ясовано, що в найширшому розумінні терміни мультикультуралізм, полікультуралізм чи культурний плюралізм (ці терміни західні вчені нерідко вживають як взаємозамінні, синонімічні) означає співіснування етнокультурних спільнот і відповідних їм культурних традицій на певній території, або у певному геополітичному просторі [3, с. 8].

Розглядання мультикультуралізму як характеристики сучасного суспільства, що представлене багатогранністю культур і як зокрема культурологічний принцип, полягає у тому, що люди різної етнічності, релігії, рас, повинні вчитися жити разом та поряд один з одним, поважаючи індивідуальність одне одного і залишаючись при своєму культурному різноманітті. Культурний плюралізм є основоположною рисою сучасних держав і, в свою чергу, модернізація суспільства, технологічний прогрес, що розширює комунікаційні тенета засобів масової інформації, урбанізацію та глобалізацію переміщення населення призводить не до посилення відчуття належності до нації, а навпаки, соціальні зміни призводять до більшого розділення та появи нових конфліктних ситуацій та створенню різноманітних угруповань, що радикально налаштовані. В "Білій книзі" з міжкультурного діалогу, що була видана Радою Європи у 2009 р., були однаково негативно розцінені як концепція "культурної асиміляції", так і позиція "мультикультуралізму" в тому виді, в якому вони існують на даний час в політиці та у суспільних проявах.

Принципи мультикультуралізму на основі поліетнічності багатьох держав увійшли в політичну практику, через соціальні процеси в країнах, та стали актуальними, основними питаннями наприкінці 90-х рр. минулого століття. Відмова від асиміляційної моделі інтеграції емігрантів, що була використана протягом XIX–XX ст., була зумовлена серйозними проблемами з якими зіткнулася європейська спільнота, зокрема, намагаючись асимілювати етнічні меншини за рахунок залучення до культури більшості. Мультикультуралізм став розглядатися політиками в якості інструменту, що здатний взаємозбагачувати культури та сприяти побудові гармонійного суспільства, оскільки на відміну від традиційної ліберальної ідеології, він робить основний акцент на захисті не індивідуальних прав громадян, а прав колективних індивідів, різних етичних та конфесійних общин. Головною відмінністю мультикультуралізму є те, що погоджуючись із політичними правилами приймаючої сторони, мігранти не тільки зберігають свої етнічні, культурні та конфесійні особливості, але в деяких випадках навіть заохочуються до цього, мультикультуралізм дозволяє признати відмінність меншин, заохочуючи їх до суспільного життя країни, в яку вони мігрували.

Використані джерела

1. Козырев Ф.Н. Гуманитарное религиозное образование. Санкт-Петербург, 2010. 316 с.
2. Куропятник А.И. Мультикультурализм: Идеология и политика социальной стабильности полиэтнических обществ. Санкт-Петербург. 332 с.
3. Мілютіна О.К. Полікультурна освіта учнів середньої загальноосвітньої школи у Великій Британії. Автореферат канд. пед. наук. Житомир. 2000. С. 8.
4. Плькин В.Д. "В начале было слово..." или след на воде. Ижевск, 1995. С.14.
5. Рикер П. Предисловие к Бульгману *Герменевтика и психоанализ. Религия и вера* / Пер. И.С. Вдовина. Москва, 1996. 122 с.
6. Рикер П. Конфликт интерпретаций: очерки о герменевтике / Пер. И. Сергеевой. Москва, 1995. 38 с.
7. Grimmit M. What Can I Do in RE? p. 122.
8. Pedagogies of Religious Education/ case Studies in the Research and Development of Good Pedagogic Practise in RE / Ed. By Michael Grimmit. McGrimmons, 2000. p. 223.

Mazurenko K.

HERMENEUTICS AS A FUNDAMENT FOR LEARNING RELIGION

Hermeneutics obliged by its status of philosophical and methodological approach in scientific cognition to phenomenology. Hermeneutics has much bigger connection with the text, in comparison with phenomenological approach, that makes an accent on a subject of cognition. After researching of the scientist P. Riker, the base of any researching is two-valued, polysemantic nature of the text, that is researched, and that leads to interpretation, according to existence of great amount of content, senses, this also concerns language of words, which studies science semantics. So, the process of researching and investigating of the text according to hermeneutic approach depends on interpreter, that tries to analyze Holy Scriptures with the help of sacred images, that have been used in texts. P. Riker expresses thought concerning that point and compares heritage with the treasure, but not the package, that should be closed and passed from hats to hands, but we should open it, use it and content would widen during that proses. P. Riker continues, that every tradition lives due to interpretation and thanks to that price it continues an stays live tradition.

All people are different, that is why, if we have a goal to reach to the heart an soul of every pupil, we must be able to see common things from different sides and to be ready to understand great diversity of views, you need to tolerant by yourself and be able to teach and up bring tolerance. Absolutely unique thought have been mentioned by world known scientist and philosopher Shlejermaher, that examined and investigated phenomenology one of the first, he was convinced that the aim of a person that investigates text is to understand author better than he understood himself.

In that way, the idea of comparison of hermeneutics with psychoanalyzing becomes real, that thought was uttered by Riker, he made parallel between subjective and objective.

Within spreading of phenomenological and hermeneutical approach for cognition Riker said that science made evolutional coil of development from understanding as a mean of cognition to understanding as a mean of existence. We can consider this as one more proof to confirmation of urgency and importance of tolerance, from global social relationships to source of subjective thoughts on the level of science and on the beginning of development of the child, also forming of thoughts and views in school upbringing and studying.

Except relatively constant existing religions of the World, there are evolutionally new scientific theories and school must be able not to create dis-harmony in understanding of the World by a child, but vise-a-versa explain existence of balance in the World, where everything must complete one another.

Key words: *hermeneutics, philosophical, methodological approach, scientific cognition, phenomenology, psychoanalyzing, researching and investigating.*

Стаття надійшла до редакції 16.03.2018 р.